

НАЦИОНАЛНА КОНЦЕПЦИЯ ЗА РЕГИОНАЛНО И ПРОСТРАНСТВЕНО РАЗВИТИЕ

2026 – 2040 г.

ПРИЛОЖЕНИЕ II

СЕКТОРНИ ПОЛИТИКИ С ВЪЗДЕЙСТВИЕ ВЪРХУ НАЦИОНАЛНОТО ПРОСТРАНСТВО

1. Селскостопанска политика

Въведение

Селското стопанство в България има ключова роля както за продоволствената сигурност, така и за социално-икономическата стабилност в селските райони. През периода 2013–2025 г. акцентът е поставен върху устойчивото развитие, модернизацията и европейското финансиране чрез ОСП. Въпреки това, предизвикателства като фрагментираното земевладение, обезлюдяването и климатичните промени остават актуални. Периодът 2026–2040 г. изисква нови политики, насочени към адаптация, иновации и опазване на ресурсите.

Основни насоки и прогнози за периода 2026 г. – 2040 г.:

- *Устойчиво и интелигентно земеделие:* Подкрепа за прецизно земеделие, биоземеделие и цифровизация (дронове, сензори, изкуствен интелект);
- *Консолидация на земята:* Насърчаване на кооперации, комасация и дългосрочна аренда;
- *Климатична адаптация:* Нови агротехнологии и култури, устойчиви на засушавания, ерозия и екстремни температури;
- *Млади фермери и заетост:* Насърчаване на млади предприемачи чрез финансови стимули, инкубатори и дигитална грамотност;
- *Агроекология:* Въвеждане на буферни зони, агролесовъдство и зони с ограничения за изкуствени торове;
- *Контрол върху урбанизационния натиск:* Зониране и регулации за ограничаване на застрояване върху земеделски земи;
- *Агротуризм:* Подкрепа за диверсификация на доходите в селата чрез туристически услуги, местна кухня и занаяти;

- *Трансгранично сътрудничество*: Съвместни програми с Румъния, Сърбия и Гърция за пазарен достъп и екоинициативи;
- *Финансиране и достъп до пазари*: Подобряване на логистичните връзки и пазарната инфраструктура;
- *Напояване* – държавата инвестира 1.4 млрд. лева за рехабилитация и разширяване на хидромелиоративната мрежа на страната. В рамките на следващите 4 години, поливните площи следва да се увеличат до 3 млн. дка¹;
- *Биологично земеделие* – „партньор“ на агроекологията. Биологичните методи на производство са с по-ниски добиви и по-високи цени. За преходните периоди до сертифициране, Европейският съюз и страните от ЕС предлагат различни видове подпомагане за това трудно начало.²

Устойчиво и интелигентно земеделие Основен акцент в бъдещата селскостопанска политика е преминаването към устойчиви и високотехнологични модели на производство. Въвеждането на прецизно земеделие, биоземеделие и цифровизация ще повиши ефективността на производствения процес и ще намали загубите от ресурси. Използването на дронове, сензори и изкуствен интелект ще позволи мониторинг в реално време, оптимизация на ресурсите (вода, торове, препарати) и бърза реакция на климатични и биологични заплахи.

Консолидация на земята Фрагментацията на земевладението остава ключов структурен проблем, ограничаващ икономическата жизнеспособност на фермерите. Политиките в периода ще се съсредоточат върху насърчаване на кооперативни структури, комасация и улесняване на дългосрочна аренда, с цел създаване на устойчиви и икономически

¹ <https://agri.bg/novini/>

² <https://agriculture.ec.europa.eu/farming/organic-farming/>

конкурентоспособни стопанства. Това ще даде възможност за по-добро използване на механизацията, по-ниски производствени разходи и по-добър достъп до пазари.

Климатична адаптация Селското стопанство е пряко зависимо от климатичните условия. Затова акцентът ще падне върху внедряване на агротехнологии, устойчиви на засушавания, ерозия и екстремни температури. Развитието на устойчиви сортове култури и животински породи, както и въвеждането на водо- и енергийно ефективни практики, ще са критично важни за бъдещата устойчивост на сектора.

Млади фермери и заетост С оглед на демографския срив в селските райони, ключов приоритет ще бъде привличането на млади хора към земеделие. Политиката ще предвижда финансови стимули, инкубатори за стартиращи фермери, както и обучения по дигитална грамотност. Тези мерки ще спомогнат не само за обновяване на трудовия потенциал, но и за въвеждане на иновации и предприемачество в селските общности.

Агроекология Преходът към агроекологични практики ще бъде подкрепян чрез прилагане на буферни зони, агролесовъдство (съчетаващо земеделие и горски насаждения) и ограничения върху изкуствените торове и пестициди. Това ще подпомогне опазването на почвите, биоразнообразието и водните ресурси, както и адаптацията към климатичните промени.

Контрол върху урбанизационния натиск Разрастването на урбанизираните територии представлява риск за земеделските земи. Политиката ще включва зонирание и регулации, които да ограничат неконтролираното застрояване и да запазят качествените земеделски площи за производство. Ще се търси баланс между развитието на инфраструктура и опазването на природния капитал.

Агротуризм Диверсификацията на доходите е ключова за устойчивостта на селските региони. Агротуризмът ще бъде насърчаван чрез развитие на туристически услуги, местна кухня и традиционни занаяти. Това ще спомогне за съхранение на културното наследство, създаване на нови работни места и повишаване на интереса към селския начин на живот.

Трансгранично сътрудничество В рамките на регионалното развитие ще се насърчава трансграничното сътрудничество с Румъния, Сърбия и Гърция. Съвместните инициативи ще обхващат пазарен достъп, екоинициативи и споделяне на добри практики. Така се укрепва позицията на българските производители в международните вериги на стойността и се засилва регионалната устойчивост.

Финансиране и достъп до пазари Фокусът върху подобряване на логистичните връзки, съхранителна инфраструктура и тържища ще бъде от решаващо значение за повишаване на доходите на земеделските производители. Оптимизацията на веригата от „ферма до маса“ ще улесни достъпа до пазари, ще намали загубите и ще стимулира местното потребление.

Селскостопанската политика между 2026–2040 г. ще изисква интеграция на технологии, устойчиво използване на ресурси и социална ангажираност в селските райони. Ключов ще бъде преходът към иновативни и адаптивни модели, които съчетават екологични, икономически и социални цели. Чрез стратегическа подкрепа, земеделието може да се превърне в двигател на регионалното развитие и устойчивост.

Селскостопанската политика на България за периода 2026–2040 г. е ориентирана към устойчивост, технологична трансформация и социална ангажираност. Чрез интеграция на иновации, целенасочена подкрепа за младите и фокус върху околната среда, земеделието има потенциала да се превърне в двигател на икономическо развитие и териториално сближаване. За постигане на тези цели е необходима стратегическа визия, координирана работа между институции и дългосрочна ангажираност от страна на държавата и обществото.

2. Горскостопанска политика

Горите обхващат над 1/3 от територията на България и играят важна роля за климата, биоразнообразието и устойчивото развитие. В периода до 2025 г. усилията бяха насочени към залесяване и защита от пожари. В бъдещия период 2026–2040 г. горите ще бъдат

поставени в центъра на политики за климатична адаптация, биоикономика и зелена урбанизация.

Основни насоки и прогнози за периода 2026 – 2040 г.:

- *Устойчиво горско управление* – преход от дърводобивна към многофункционална горска икономика;
- *Климатична защита* – разширяване на смесени и устойчиви насаждения; контрол на болести, вредители и пожари;
- *Горски коридори* – създаване на „зелени мрежи“ между природни зони и урбанизирани територии;
- *Градски и крайградски гори* – засилване на зелени пояси край градовете с рекреационна и екологична функция;
- *Екообразование и доброволчество* – програми за засаждане и опазване с участието на общности и ученици;
- *Екосистемни услуги* – горите като източник на чист въздух, вода, въглеродно улавяне и защита от свлачища.
- *Биоикономика* – насърчаване на продукти с висока добавена стойност – продукти от дървесина -мебели, различни видове дървесни плочи (ПДЧ, ПДВ, OSB, шперплат, целулоза и др.), гъби, билки, биоенергия;
- *Цифрова трансформация* – сателитно наблюдение, GIS мониторинг и цифрови кадастри на горските територии;
- *Правна и институционална рамка* – утвърждаване на модели за съвместно управление между държавата и общности;
- *Борба с горските пожари* – политиката за борба с горските пожари включва намаляване на риска чрез създаване на устойчиви ландшафти (чрез паша и

залесяване с местни видове), повишаване на осведомеността на населението, хармонизиране на секторни политики и насърчаване на устойчивото управление на частните земи.

Устойчиво горско управление. Тази насока представлява основен завой в стратегическото мислене за ролята на горите – от приоритет върху дърводобива към интегриран, многофункционален модел на управление. Това предполага балансиране между икономическите, екологичните и социалните функции на горите. Очаква се развитие на нови стопански практики, базирани на природосъобразно и дългосрочно планиране, включително сертифицирано управление, опазване на биоразнообразието и запазване на екосистемните функции. Приоритетно значение ще имат устойчивото използване на ресурси, повторно залесяване и поддържане на здравословно горско покритие.

Климатична защита. Горите са ключов фактор в борбата с климатичните промени. Политиките ще акцентират върху създаването на устойчиви и смесени насаждения, по-устойчиви на засушаване, болести и вредители. Предвижда се прилагане на иновативни методи за мониторинг и превенция на горски пожари, които стават все по-чести вследствие на климатичните промени. Акцент ще бъде поставен и върху повишаване на адаптивния капацитет на горските екосистеми чрез генетично разнообразие и подходящо видово съчетание.

Горски коридори. Създаването на „зелени мрежи“ е израз на екологичен подход в планирането на териториалното развитие. Горските коридори ще осигурят екологична свързаност между природни зони, което е критично важно за миграцията на видове, поддържане на генетично разнообразие и устойчивост на екосистемите. Те ще служат и като буферни зони около градски и индустриални територии, изпълнявайки и санитарни, и естетически функции.

Градски и крайградски гори. Развитието на градските и крайградските зелени пояси е в синхрон с политиките за зелена урбанизация и подобряване на качеството на живот. Тези

зони ще изпълняват както екологични, така и социални функции – от филтриране на въздуха и шума, до предоставяне на рекреационна среда за гражданите. Прилагането на „градско залесяване“ ще има положителен ефект върху микроклимата и ще намали ефекта на т.нар. „градски топлинен остров“.

Екообразование и доброволчество. Акцентът върху участието на гражданите – особено на млади хора – в екоинициативи цели изграждане на култура на отговорност към природата. Чрез програми за засаждане, обучения и екопроекти в училищата се създава дългосрочен ангажимент към устойчивото опазване на горите. Доброволството ще има и реален принос в поддръжката на горски територии, особено в периферни или трудно достъпни зони.

Екосистемни услуги. Признаването на горите като доставчик на критично важни екосистемни услуги променя начина, по който се оценяват техните ползи за обществото. Освен въглеродно улавяне, горите осигуряват защита от ерозия, регулиране на водните потоци, поддържане на почвеното плодородие и стабилизиране на свлачищни терени. Този подход също предполага разработване на механизми за икономическа оценка и възмездяване на предоставяните услуги.

Биоикономика. Развитието на биоикономиката е свързано с по-висока добавена стойност от горските ресурси. Вместо износ на суров дървен материал, политиката насърчава развитието на сектори като отглеждане на лечебни растения, гъбопроизводство, диворастящи плодове и производство на енергия от биомаса. Това ще стимулира и местната икономика, особено в селските райони, създавайки заетост и устойчиви форми на препитание.

Цифрова трансформация. Модернизацията на горското стопанство чрез технологии е ключова за ефективното управление и мониторинг. Сателитно наблюдение, GIS системи и цифрови кадастри ще позволят в реално време да се следят промени в горското покритие, състоянието на насажденията, както и възникването на рискови събития. Това ще улесни и

прозрачността на управлението, като ограничи незаконните дейности и подобри планирането.

Правна и институционална рамка. Очаква се засилване на децентрализацията и прилагане на модели за съвместно управление на горите между държавни структури, местни власти и граждански организации. Това ще повиши чувството за собственост и ангажираност на местните общности. Необходими са и актуализации в законодателството, съобразени с новите предизвикателства – включително цифровизацията, климатичните промени и биоикономиката.

Горската политика за периода 2026–2040 г. се основава на нова парадигма, в която горите са разглеждани като стратегически актив – не само заради икономическата си стойност, а и заради ролята им в опазването на климата, поддържането на биологичното разнообразие и подобряване на качеството на живот. Успешното ѝ прилагане ще зависи от ефективното взаимодействие между науката, управленските структури и гражданското участие. Подходът е цялостен, дългосрочен и ориентиран към устойчиво развитие, в синхрон със Зеления преход и европейските политики за климата и биоразнообразието.

Горите ще се утвърдят като стратегически природен ресурс с многофункционално значение за икономиката, екологията и обществото. Успехът на горската политика ще зависи от синергията между управление, наука и местни общности. Залага се на нова парадигма – горите не само като източник на дървесина, а като ключов елемент на устойчивото бъдеще.

3. Екологична политика

Европейският съюз е изправен пред комплексни екологични проблеми - от изменение на климата и загуба на биологично разнообразие до изчерпване на ресурсите и замърсяване. За да се справи с тях, европейската политика в областта на околната среда следва принципите на предпазните мерки, превантивните действия и отстраняването на замърсяването при източника, както и принципа на „замърсителят плаща“. Със

стартирането на Европейския зелен пакт през 2019 г., Европейската комисия постави екологичните проблеми на преден план при изготвянето на политиките на ЕС³.

България е страна с изключително природно богатство, но също така и с уязвима екосистема. Политиката досега е насочена към хармонизация с европейските директиви и създаване и консолидиране на мрежата на НАТУРА 2000. Предстоящите десетилетия ще наложат активна климатична и ресурсно-ефективна трансформации в провежданите политики.

Основни насоки и прогнози за периода 2026 г. – 2040 г.:

- *Климатична неутралност:* Намаляване на въглеродния отпечатък чрез ВЕИ, енергийна ефективност и зелени зони.
- *Управление на отпадъци:* Преход към кръгова икономика – разделно събиране, рециклиране, повторна употреба, компостиране, контрол и намаляване на депонирането на битовите отпадъци, както и въвеждането на национална депозитна система за опаковки от напитки.
- *Чист въздух и шумова защита:* Зелени филтри в градовете, ограничаване на трафика, мониторинг чрез сензори; стимулиране подмяната на отоплителни уреди на твърдо гориво с екологични отоплителни и охлаждащи уреди.
- *Защита на водните ресурси:* Инвестиции в пречиствателни станции, опазване на речни екосистеми и подземни води, рехабилитация на амортизираната ВиК инфраструктура и ускореното извършване на хидрогеоложки проучвания и изграждането на нови и резервни водоизточници в районите с риск от безводие, включително възстановяване и използване на съществуващи местни водоизточници и съоръжения.

³ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/bg/>

- *Биологично разнообразие:* Разширяване на защитени територии и реинтродукция на изчезващи видове.
- *Градска екология:* „Зелени покриви“, паркове, вертикално озеленяване, сензорна мрежа за качество на средата.
- *Екологично образование:* Въвеждане на устойчивост в учебните програми и публични кампании.
- *Зелени обществени поръчки:* Държавата като пример за прилагане на устойчиви строителни и логистични решения.
- *Справяне с климатични бедствия:* Изготвяне на общински планове за устойчивост към климатични рискове и прилагане на превантивни дейности срещу бедствия и аварии; осигуряване на навременни ранни предупреждения, воден баланс, адаптация на инфраструктурата, изграждане на елементи на устойчивите отводнителни системи в населените места, рехабилитация или надграждане на съществуващи защитни стени или диги с допълнителни елементи на зелена инфраструктура.

България е държава с богато природно наследство, включително гори, реки, планински и морски екосистеми, които предоставят важни екосистемни услуги. В същото време, страната е силно уязвима към климатичните промени, деградацията на земите, замърсяването на въздуха и водите. Досегашните усилия се фокусираха основно върху прилагане на европейските екологични стандарти, създаване на законодателна основа и изграждане на мрежата НАТУРА 2000. Периодът 2026–2040 г. обаче изисква преминаване към по-активна, устойчива и системна трансформация на екологичната политика – с ясно фокусиране върху устойчивото управление, ресурсната ефективност и интеграцията на климатичните приоритети.

Климатична неутралност. Целта за постигане на климатична неутралност до средата на века поставя България пред сериозно предизвикателство. През разглеждания период се предвижда *драстично намаляване на въглеродния отпечатък*, чрез:

Този документ е създаден в рамките на изпълнение на Договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № BG16FFPR003-5.001-0005 - Бюджетна линия на отдел „Стратегическо планиране и програмиране“, Приоритет 5 Техническа помощ по чл.36“ на ПРР 2021-2027 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие и Фонда за справедлив преход

- Разширяване на възобновяемите енергийни източници (ВЕИ) – слънчева, вятърна, геотермална и биомаса;
- Подобряване на енергийната ефективност на сградния фонд, промишлеността и транспорта;
- Развитие на зелени зони в и около урбанизираните територии, които абсорбират въглерод и подобряват микроклимата.

Преходът ще изисква инвестиции, но също така и силна политическа воля за преструктуриране на икономиката в съответствие със Зелената сделка на ЕС.

Управление на отпадъци. Една от най-належащите теми в екологичната политика остава управлението на битовите и промишлените отпадъци. Визията за бъдещето е ясна: кръгова икономика, в която ресурсите се използват повторно и отпадъците се свеждат до минимум. Основни елементи ще включват:

- Развитие на национална система за рециклиране;
- Стимули за производители и потребители да използват многократни и рециклируеми материали;
- Разширяване на компостирането като метод за органични отпадъци;
- Въвеждане на и прилагане на принципа “замърсителят плаща”.

Чист въздух и шумова защита. Замърсяването на въздуха е сериозен проблем в много български градове, особено през зимните месеци. За справяне с този проблем ще бъдат въведени:

- *Зелени филтри* – чрез засаждане на растителност в индустриални и урбанизирани райони;
- *Ограничаване на трафика* чрез зони с ниски емисии, стимули за електромобили и обществен транспорт;

- *Мрежа от сензори* за мониторинг на замърсяването и шумовите нива, достъпна в реално време за гражданите.

Целта е не просто ограничаване на емисиите, а подобряване на качеството на живот и превенция на устойчиво проявяващи се заболявания, свързани с мръсния въздух.

Защита на водните ресурси. Управлението на водите е ключов аспект от екологичната устойчивост. Очакваните действия ще включват:

- Изграждане на пречиствателни станции за отпадъчни води, тъй като повечето малки населени места нямат изградени ПСОВ;
- Опазване и възстановяване на *речни и влажни екосистеми*, което подпомага и биологичното разнообразие;
- Мониторинг и защита на *подпочвените води*, които са основен източник за питейно водоснабдяване.

С оглед на увеличаващите се периоди на засушаване, водната устойчивост ще бъде стратегически приоритет.

Биологично разнообразие. Съхраняването на биологичното разнообразие е не просто морален, а и икономически и екологичен ангажимент. Политиката ще включва:

- *Разширяване на защитените територии*, включително зони с висока природна стойност, извън НАТУРА 2000;
- *Реинтродукция на изчезнали или застрашени видове*, с научно обоснована подготовка и мониторинг;
- Въвеждане на *плащания за екосистемни услуги* към собственици на земя, които допринасят за опазването на биоразнообразието.

Градска екология. С нарастването на урбанизацията, градската екология ще се превърне в критична област за устойчивото развитие. Предвиждат се:

- *Зелени покриви и фасади*, които подобряват изолацията и абсорбират CO₂;
- *Площадки за отдих, паркове и зелени коридори*, особено в плътно застроени зони;
- *Сензорни мрежи*, измерващи качеството на въздуха, температурата и шума – за информирано управление на градската среда.

Екологично образование. Формирането на екологична култура започва от образованието. Новите политики предвиждат:

- Интегриране на устойчивостта и опазването на природата в учебното съдържание от най-ранна възраст;
- Публични кампании и инициативи за участие на гражданите;
- Подкрепа за младежки проекти, свързани с климата и природата.

Това е дългосрочна инвестиция в бъдещите поколения и в изграждането на информирано гражданско общество.

Зелени обществени поръчки. Държавната и общинската администрация следва да бъдат пример за прилагане на устойчиви практики чрез:

- Приоритет на *екологични строителни материали*;
- *Енергийно ефективна техника* и транспорт в публичните институции;
- Стимули за *доставчици, спазващи екологични стандарти*.

Така публичният сектор не само ще намали своя отпечатък, но и ще насърчи пазара към устойчиви решения.

Справяне с климатични бедствия. Климатичните рискове – наводнения, засушавания, свлачища – ще изискват стратегическа подготовка чрез:

- *Системи за ранно предупреждение*, базирани на метео- и хидрологични данни;

- Инфраструктура, устойчива на климатичен стрес – например, пътища и мостове, адаптирани към екстремни събития;
- Управление на *водния ресурс* на територията – чрез напоителни системи, създаване на полдери и малки буферни басейни с цел водозадържане и зелена инфраструктура.

Екологичната политика на България за периода 2026–2040 г. бележи преход от *реактивно регулиране към проактивно управление* на природните ресурси. Във фокуса ще бъдат интегрирани решения, устойчиви на климатичните предизвикателства, които едновременно подпомагат икономическата трансформация, социалната справедливост и опазването на природата.

4. Транспортна политика

Транспортната политика е част от общите политики на ЕС вече над 30 години. Успоредно с отварянето на транспортните пазари за конкуренцията и създаването на трансевропейските транспортни мрежи, темата за „устойчивата мобилност“ ще придобива все по-голямо значение. В контекста на постоянното нарастване на емисиите на парникови газове от сектора, усилията на ЕС да постигне целите си в областта на климата са застрашени.

Транспортната система е ключова за свързаността на регионите, икономическия растеж и социалната мобилност. До 2025 г. усилията бяха насочени към развитие на магистралната мрежа и европейските транспортни коридори. В периода 2026–2040 г. България ще трябва да се насочи към *интегриран, устойчив и интелигентен транспорт*, който отговаря на нуждите на хората и бизнеса, но и на предизвикателствата на климатичните промени.

Основни насоки и прогнози за периода 2026 г. – 2040 г.:

- *Интегрирани транспортни мрежи*: Връзка между автомобилен, железопътен, въздушен и воден транспорт.

- *Полицентрична достъпност:* Свързване на второстепенни градски центрове с магистрална и жп инфраструктура.
- *Железопътно развитие:* Модернизация на железопътната инфраструктура и на подвижния състав и дигитално управление на трафика.
- *Градска мобилност:* Развитие на устойчив обществен транспорт и изграждане на велосипедна инфраструктура.
- *Европейски транспортни коридори:* Завършване на свързаността по оси „Север–Юг“ (Европейски транспортен коридор „Балтийско море – Черно море – Егейско море“) и „Изток–Запад“ (Европейски транспортен коридор „Западни Балкани – Източно Средиземноморие“).
- *Интелигентни транспортни системи (ITS):* Сензори, трафик мениджмънт, мобилни приложения за пътници.
- *Зелена логистика:* Пристанища и логистични хъбове с ниски въглеродни емисии.
- *Безопасност на движението по пътищата:* Внедряване на технологии за развитие на пътната инфраструктура, вкл. видеонаблюдение, провеждане на обучения и повишаване на културата по безопасност на движението по пътищата.
- *Поддръжка на съществуващата мрежа:* Превенция на инфраструктурни инциденти чрез цифрово наблюдение.

Интегрирани транспортни мрежи Създаването на интегрирани транспортни мрежи предполага преминаване от изолирано развитие на отделни видове транспорт към система, в която автомобилният, железопътният, въздушният и водният транспорт са тясно свързани и функционират в синергия. Този подход е насочен към повишаване на ефективността и комфорта за крайните потребители – граждани и бизнес. Например, едно пътуване би могло да започне с влак, да продължи с градски транспорт и да завърши с велосипед под наем, като целият маршрут е планиран и координиран чрез обща дигитална платформа. За

постигането на такава интеграция ще е необходима не само технологична свързаност, но и институционална координация между различни оператори, стандартизация на билетните системи и споделяне на данни в реално време.

Полицентрична достъпност Политиката за полицентрична достъпност има за цел да осигури равномерно транспортно свързване между основните и второстепенните градски центрове. В този контекст транспортната инфраструктура се разглежда не само като средство за връзка между столицата и големите градове, но и като инструмент за социално-икономическо сближаване на регионите. Свързването на по-малките населени места с магистралната и железопътната мрежа ще подпомогне децентрализацията, ще подобри достъпа до услуги като образование и здравеопазване, и ще даде възможност за развитие на местната икономика. Такава достъпност би могла да облекчи демографския натиск върху големите градове, като София, чрез стимулиране на жизнеността в периферните райони.

Железопътно развитие Настъпващият "железопътен ренесанс" се характеризира с амбициозни мерки за модернизация на мрежата, закупуване на нов нулевоемисионен подвижен състав и цифровизация на управлението на железопътния трафик. Този преход към модерна и устойчива железопътна система е от ключово значение за постигане на екологичните цели на страната и за подобряване на мобилността между основните урбанизирани зони. Новите технологии ще позволят значително съкращаване на времето за пътуване, повишаване на точността на разписанията и подобряване на безопасността. За бизнеса железопътният транспорт ще стане по-привлекателен като логистичен избор, особено за товаропотоци, които досега се движат предимно по шосе. Успехът на тази трансформация обаче ще изисква сериозни инвестиции, реструктуриране на железопътния сектор и активно партньорство с частния сектор.

Градска мобилност Развитието на устойчив обществен транспорт е сред приоритетите на транспортната политика. Насърчават се и алтернативните средства за придвижване – по-широко използване на обществен транспорт, придвижване с велосипеди и индивидуални електрически превозни средства. Целта е да се ограничи зависимостта от личния автомобил,

да се намалят задръстванията и замърсяването на въздуха и да се създаде по-здравословна и устойчива градска среда. Екологичната мобилност ще се насърчава и чрез интеграция със системите на обществения транспорт, така че потребителите да имат гъвкав избор и удобен достъп до комбинирани решения за придвижване в рамките на един град. Такава трансформация ще изисква не само изграждане на физическа инфраструктура, но и промяна в културните нагласи и потребителското поведение.

Европейски транспортни коридори Разширяването и завършването на трансевропейските транспортни коридори представлява стратегически приоритет за България, особено в контекста на по-тясната интеграция с европейските пазари и мрежи. Коридорите по направленията „Север–Юг“ (Европейски транспортен коридор „Балтийско море – Черно море – Егейско море“) и „Изток–Запад“ (Европейски транспортен коридор „Западни Балкани – Източно Средиземноморие“) имат потенциала да превърнат страната в логистичен център с важно геополитическо значение. Те осигуряват бърз транзит на стоки, привличат инвестиции и насърчават икономическото развитие в граничните и транзитните региони. Успешната реализация на тези проекти предполага координация с европейските институции и със съседните държави, както и ефективно използване на финансови инструменти като Механизма за свързване на Европа (CEF).

Интелигентни транспортни системи (ITS) Внедряването на интелигентни транспортни системи ще играе ключова роля в модернизацията на инфраструктурата. Използването на сензори, цифрово управление на трафика и мобилни приложения за пътници ще подобри не само навигацията и планирането на пътувания, но и управлението на задръстванията и реакцията при инциденти. ITS технологиите ще позволят събирането и анализирането на големи обеми от данни в реално време, което ще улесни вземането на информирани решения от администрацията и операторите. В дългосрочен план тези системи ще подготвят терена за въвеждане на автономни превозни средства, умни пътища и персонализирани транспортни услуги.

Зелена логистика Секторът на логистиката също ще премине през значителна трансформация, насочена към постигане на по-ниски въглеродни емисии и по-ефективно използване на ресурсите. Пристанищата, летищата и логистичните хъбове ще бъдат оборудвани с модерни технологии, включително електрифицирани товаро-разтоварни съоръжения, системи за управление на енергията и устойчиви източници на енергия като соларни панели. В съчетание с електрически или водородни превозни средства за последна миля, зелената логистика ще допринесе съществено за намаляване на въглеродния отпечатък на сектора. Освен екологични ползи, тези мерки ще имат и икономически ефект, като намалят оперативните разходи и повишат конкурентоспособността на българските транспортни оператори.

Безопасност на движението Повишаването на безопасността на пътната инфраструктура е важен елемент от цялостната политика за безопасност на движението по пътищата. Интегрирането на различни технологии като видеонаблюдение, интелигентни пътни знаци и адаптивно осветление ще спомогне за превенция на пътнотранспортните произшествия, както и за бърза реакция при настъпването им. Наред с това, образователни кампании и програми за обучение ще бъдат насочени към подобряване на пътната култура и осъзнаване на рисковете. Акцентът ще бъде поставен и върху анализ на причините за пътнотранспортни произшествия чрез цифрови платформи и използване на данни за поведение на водачите. Всичко това цели изграждането на транспортна среда, която е не само по-интелигентна, но и значително по-сигурна.

Поддръжка на съществуващата мрежа Макар и новото строителство да заема централно място в обществените дебати, поддръжката на съществуващата транспортна инфраструктура е не по-малко важна. Състоянието на пътищата, мостовете и железопътните линии има пряко въздействие върху безопасността, ефективността и дълготрайността вечността на транспортната система. Чрез внедряване на цифрови технологии за мониторинг – като дронове, вградени сензори и за дистанционно наблюдение – може да се осигури по-навременно откриване на проблеми, по-ефективно планиране на

ремонтните дейности и оптимизиране на разходите за поддръжка, като същевременно се повиши устойчивостта и надеждността на транспортната инфраструктура.

Транспортният сектор ще бъде подложен на дълбока трансформация, като устойчивостта и цифровизацията ще бъдат основни приоритети. В съответствие с европейските цели за нисковъглеродна мобилност, при развитието на транспортната система следва да се дава приоритет на железопътната и интермодалната транспортна свързаност, както и на мерките за ограничаване на емисиите, шумовото натоварване и пътнотранспортния риск. Чрез изграждане на интегрирани мрежи и интелигентна инфраструктура ще се подобри свързаността както вътрешно, така и с европейските коридори. България има възможност да изгради транспортна система, която е едновременно достъпна, сигурна и екологично отговорна.

5. Енергийна политика

Енергетиката на България е стратегически сектор, с историческа зависимост от въглища и внос на природен газ. Политиките до 2025 г. бяха насочени към енергийна сигурност и ВЕИ разширяване. От 2026 г. нататък се очаква радикален преход към *декарбонизирана, дигитализирана и децентрализирана* енергийна система. В съответствие с ИНПЕК, енергийният преход на България следва да се разглежда като балансиран, поетапен и контекстуално обусловен процес, в който технологичните иновации се въвеждат в синхрон със социално-икономическите ограничения и изискванията за енергийна сигурност

Стратегическият документ, който определя дългосрочната визия за развитие на сектор „Енергетика“ е Интегрираният план в областта на енергетиката и климата на Република България (ИНПЕК), който беше актуализиран през 2024 г. Интегрираният национален план обхваща периода 2021-2030 г. и представя перспектива до 2050 г.

Актуализираният ИНПЕК дефинира амбициозните цели и мерки, свързани с процеса на трансформация на националния енергиен микс, декарбонизация с устойчиво и достатъчно

намаляване на емисиите в енергийния сектор благодарение на нови нисковъглеродни технологии и плавния преход към източници с ниски въглеродни емисии. Постигането на заложените цели ще затвърди поетите от България ангажменти във връзка с изпълнение на Парижкото споразумение за климата и на Европейската зелена сделка.

Сектор „Енергетика“ е структуроопределящ отрасъл и в основата на бъдещото му развитие са ефективното използване на конвенционални и алтернативни енергийни ресурси, развитието на енергийния пазар и на интелигентните системи, прякото ангажиране на гражданите и обществото в енергийния преход, както и активното участие на потребителите на пазара на електрическа енергия.

ИНПЕК дефинира енергийния преход като поэтапен, дългосрочен и адаптивен процес, разпределен в хоризонтите до 2030 г. и 2050 г, докато реалната политика е насочена към постепенно намаляване на въглеродната интензивност при запазване на енергийната сигурност.

В ИНПЕК се предвижда поэтапно редуциране ролята на конвенционалните генериращи мощности, обусловено от фактори като сигурност на доставките, ценова стабилност и социално-икономически последици за въглищните региони.

Основни насоки и прогнози за периода 2026 г. – 2040 г.:

- *Декарбонизация:* Постепенно закриване на въглищни мощности (до 2038 г.), замяна с ВЕИ.
- *Повишаване на производството и потреблението на енергия от възобновяеми източници* чрез изграждане на фотоволтаични и вятърни електрически централи, както и чрез устойчиво оползотворяване на потенциала на биомасата и засилване ролята на геотермалната енергия за производство на топлинна енергия.
- *Ядрена енергия:* Поддръжка и евентуално разширяване на АЕЦ „Козлодуй“ с нови реактори (малки модулни).

- *Интелигентни мрежи:* Смарт електромери, двупосочни потоци, микромрежи и енергиен обмен между потребители.
- *Сигурност и инфраструктура:* Модернизиране на разпределителната електрическа мрежа и подобряване на сигурността на електроснабдяването.
- *Финансови механизми за подобряване на енергийните характеристики на жилищни и нежилищни сгради,* преминаване към интелигентно управление на сградите, както и осигуряване на подходящо ниво на компетентност в професиите в областта на енергийната ефективност.
- *Развитие на граждански енергийни общности и общности за възобновяема енергия,* потребители на собствена електрическа енергия от възобновяеми източници и активни клиенти.
- *Изграждане на съоръжения за съхранение на енергия, включително помпено-акумулиращи водоелектрически централи, както и изграждане на инфраструктура за пренос на водород.*
- *Свързаност със съседни пазари:* Укрепване на електропреносни линии с ЕС и Западните Балкани.
- *Социална устойчивост:* Подкрепа за уязвими групи чрез социални тарифи и енергийна помощ.

Трансформацията на енергийната система на България в периода 2026–2040 г. ще бъде един от най-мащабните и стратегически значими процеси в страната. От исторически зависимата от въглища и вносен природен газ енергетика, държавата се насочва към дълбока декарбонизация, цифровизация и децентрализация. Този преход не само следва ангажиментите към Европейския съюз и глобалните климатични цели, но и отговаря на реалните потребности от енергийна независимост, технологично обновление и социална справедливост. Фокусът ще бъде върху изграждане на устойчива и интелигентна енергийна

система, в която различни източници, технологии и потребители взаимодействат динамично в полза на обществото и икономиката.

Декарбонизация Постепенното закриване на въглищните електроцентрали до 2038 г. ще отбележи края на една ера в българската енергетика. Декарбонизацията е не просто технологична необходимост, а израз на политическа и социална воля за преход към по-чиста и безопасна енергия. Замяната на въглищата с възобновяеми енергийни източници ще бъде съпроводена от редица структурни промени – от пренасочване на инвестиции до преквалификация на заетите в сектора. Особено важно ще бъде този процес да бъде управляван с внимание към засегнатите региони, като се гарантира плавен преход, съчетан с икономически алтернативи и социална подкрепа.

Повишаване на производството и потреблението на енергия от възобновяеми източници: Повишаването на производството и потреблението на енергия от възобновяеми източници заема централно място в енергийната политика. Най-значителен принос се очаква да има производството на електрическа енергия от слънчева и вятърна енергия, както и използването на биомаса, отговаряща на критериите за устойчивост и на критериите за емисии на парникови газове. Ще се дава приоритет на навлизането на високоефективните охладителни и отоплителни инсталации, на въвеждането на иновативни технологии, използващи геотермална енергия.

Ядрена енергия Ядрената енергетика ще продължи да бъде стабилизиращ фактор в енергийния микс на България. Поддръжката на съществуващите мощности в АЕЦ „Козлодуй“ ще бъде съчетана с евентуално изграждане на нови реактори (7-ми и 8-ми блок), включително малки модулни реактори (SMR), които се разглеждат като бъдещо поколение безопасна и гъвкава ядрена технология. Тази форма на енергия ще служи като „гарантиран товар“ в система с преобладаващо променливи възобновяеми източници. Интеграцията на ядрената енергия с ВЕИ ще изисква нови модели на управление на натоварването, съхранение на енергия и пазарна гъвкавост.

Интелигентни мрежи Преминването към интелигентни електропреносни и разпределителни мрежи ще бъде от решаващо значение за адаптиране на системата към новите изисквания. Технологии като смарт електромери, микромрежи и двупосочен енергиен поток ще позволят потребителите не само да консумират, но и да произвеждат и продават електричество – процес, известен като „енергиен проскьюмъризм“. Интелигентните мрежи ще позволят по-ефективно управление на натоварванията, по-добра реакция при аварии и значително по-високо ниво на прозрачност и ангажираност на крайните потребители. Цифровизацията ще засегне както техническите, така и управленските аспекти на сектора.

Финансови механизми за подобряване на енергийните характеристики на жилищни и нежилищни сгради, преминаване към интелигентно управление на сградите, както и осигуряване на подходящо ниво на компетентност в професиите в областта на енергийната ефективност

Намаляването на първичното и крайното потребление на енергия в страната е приоритет и показател за ефективното използване на енергийните ресурси във всички сектори. Осигуряването на финансови механизми за подобряване на енергийните характеристики на жилищни и нежилищни сгради, прилагането на индикатори за интелигентна готовност на сградите, преминаване към интелигентно управление на сградите е необходимо с оглед рационализиране на енергийното потребление и обезпечаване на инвестиционните потребности за обновяване и декарбонизация на сградния фонд. Създаването и насърчаването на участието в програми за обучение и преквалификация на специалисти за професиите, свързани с енергийната ефективност е важно условие за постигане националните цели за енергийна ефективност. Сградите с близко до нулево потребление на енергия имат безспорен потенциал за намаляване на потреблението на енергия. Преобразуването на съществуващите сгради в сгради с близко до нулево потребление на енергия, а така също и създаването на технически изисквания за сгради с нулеви емисии в

контекста на Директива (ЕС) 2024/1275 относно енергийните характеристики на сградите следва да бъде отчетено при националното планиране в страната.

Развитие на граждански енергийни общности и общности за възобновяема енергия, потребители на собствена електрическа енергия от възобновяеми източници и активни клиенти: Ще се създават местни енергийни кооперативи, които не само ще повишат енергийната независимост, но и ще задълбочат социалното участие в енергийния преход. Така развитие на граждански енергийни общности и общности за възобновяема енергия, потребители на собствена електрическа енергия от възобновяеми източници и активни клиенти ще се превърне в инструмент не само за технологична модернизация, но и за развитие и подобрене на енергийната система на страната. Това ще изисква промени в регулациите, както и създаване на нови бизнес модели и платформи за енергиен обмен между потребители.

Изграждане на съоръжения за съхранение на енергия, включително помпено-акумулиращи водоелектрически централи, както и изграждане на инфраструктура за пренос на водород: Един от най-големите технологични и логистични предизвикателства пред системата с високо ВЕИ участие е осигуряването на надеждно съхранение на електроенергия. Развитието на батерийни системи, включително на ниво домакинства и предприятия, ще бъде ключово за балансиране на мрежата. Наред с тях ще се инвестира в изграждането на водородна инфраструктура, която да служи както за съхранение, така и за пренос и използване на енергия в други сектори като транспорт и индустрия. Помпено-акумулиращите станции ще продължат да играят важна роля при мащабно съхранение на електроенергия и реакция при пикови натоварвания. Тези технологии ще допълват системата и ще осигуряват нейната стабилност.

Свързаност със съседни пазари Интегрирането на България в регионалната и европейската електроенергийна мрежа ще продължи да бъде стратегически приоритет. Подобряването и разширяването на междусистемните връзки със съседни държави, особено с Гърция, Румъния, Сърбия и Северна Македония, ще улесни трансграничната търговия, ще повиши

сигурността на доставките и ще създаде условия за по-гъвкав енергиен пазар. Така България ще може не само да внася, но и да изнася електроенергия, особено в моменти на свръхпроизводство от ВЕИ. Свързаността ще се разглежда не просто като физическа инфраструктура, а като основа за икономическа и политическа стабилност в региона.

Социална устойчивост В основата на цялата енергийна трансформация ще стои принципът на социална справедливост. За да бъде преходът не само екологично устойчив, но и социално приобщаващ, ще бъдат разработени механизми за подкрепа на уязвимите групи.

Енергийната трансформация на страната ще бъде критична за постигането на климатична неутралност и енергийна независимост. Комбинацията от ВЕИ, ядрена енергия и умни мрежи ще оформи гръбнака на новата енергийна парадигма. Социалната справедливост и достъпността на енергията трябва да останат в центъра на прехода.

6. Политика в сферата на телекомуникациите и цифровизация

Цифровата свързаност е основа за конкурентоспособна икономика и приобщено общество. До 2025 г. напредъкът включваше национално покритие с широколентов интернет и начално внедряване на 5G. В новия период 2026–2040 г. ще се наложи *цялостна дигитална трансформация*, особено в периферните и селски райони.

Основни насоки и прогнози за периода 2026 г. – 2040 г.:

- *Универсален достъп до интернет*: 100% покритие с високоскоростен интернет, включително в планински и гранични райони.
- *5G и бъдещи технологии*: Национално 5G покритие, подготовка за 6G, „интернет на нещата“ (IoT).
- *Цифрова грамотност*: Образователни програми, дигитални умения за възрастни, ИТ обучение в училищата.

- *Цифровизация на публичните услуги* – напълно достъпни онлайн услуги за всички, базирани на съвременни цифрови технологии, с високо ниво на сигурност и защита на личните данни.
- *Киберсигурност*: Национални центрове за защита на данни, обучения и стратегически капацитет.
- *Дигитална икономика*: Насърчаване на стартъпи, ИТ хъбове, износ на дигитални услуги.
- *Интелигентни градове и села*: Умно осветление, дигитален трафик, управление на отпадъци и комунални услуги.
- *Телекомуникационна инфраструктура*: Фиброоптични кабели, сателитни връзки, облачни услуги.
- *Регионална свързаност*: Трансгранични ИКТ мрежи със съседни страни и европейски дигитални хъбове.

През следващото десетилетие България ще навлезе в нов етап на цифрова трансформация, в който телекомуникационната свързаност и дигиталните технологии ще престанат да бъдат просто допълнение към икономиката и ще се превърнат в нейна структуроопределяща основа. Цифровизацията ще обхване всички слоеве на обществото – от домакинствата в отдалечени райони до централните за данни, от училищата до публичната администрация. Страната ще трябва не само да гарантира универсален достъп до интернет и новите мрежови технологии, но и да изгради зряла цифрова култура, в която сигурността, ефективността и иновациите се допълват взаимно. Успехът на тази политика ще зависи не толкова от темпа на технологично внедряване, колкото от способността на институциите, бизнеса и гражданите да взаимодействат в рамките на една споделена дигитална среда.

Универсален достъп до интернет Постигането на 100% покритие с високоскоростен интернет ще бъде основополагаща цел на бъдещата телекомуникационна стратегия. Това

означава не просто наличието на мрежа, а осигуряване на реална свързаност с достатъчна скорост и надеждност, включително в планински, гранични и слабо населени райони. За да бъде този достъп ефективен и приобщаващ, той трябва да бъде съчетан с достъпни цени, съвместими устройства и обучени потребители. Въвеждането на фиброоптични връзки, сателитни технологии и мобилен интернет от ново поколение ще се използва паралелно, така че всяко населено място да има своята дигитална врата към света.

5G и бъдещи технологии Разгръщането на пълно национално 5G покритие ще бъде съчетано с ранна подготовка за следващото поколение мобилни мрежи – 6G. Тези технологии ще осигурят не само по-висока скорост и капацитет, но и възможност за развитие на нови индустрии и услуги – като автоматизация в производството, дистанционно здравеопазване, автономен транспорт и интелигентна енергетика. Развитието на „интернет на нещата“ (IoT) ще създаде среда, в която физическият свят – уреди, превозни средства, инфраструктура – ще бъде постоянно свързан и управляван в реално време. Това ще изисква нови стандарти за съвместимост, ниска латентност и сигурност на мрежите.

Цифрова грамотност В центъра на успешната цифровизация ще бъде човешкият фактор – способността на хората да ползват ефективно и отговорно цифровите технологии. Образователната система ще бъде ключова в този процес, чрез включване на информационни технологии в училищното обучение, развитие на дигитални умения сред преподаватели и въвеждане на програми за киберхигиена още от ранна възраст. Паралелно с това ще се развиват програми за възрастни и трудово активни граждани, които да придобият умения в областта на електронното банкиране, дигиталните документи, работа с платформи и използване на изкуствен интелект в ежедневието. Цифровата грамотност няма да бъде разглеждана просто като техническа компетентност, а като базово условие за пълноценно гражданство в съвременното общество.

Електронно управление Електронното управление ще се превърне в гръбнака на модерната публична администрация. Концепцията за „едно гише“ ще бъде реализирана чрез централизирани платформи за електронни услуги, които ще обединяват данни,

удостоверения, административни процедури и комуникация между гражданите и институциите. Автоматизацията на процесите, използването на блокчейн за удостоверяване на самоличност и архиви, както и въвеждането на изкуствен интелект в обработката на заявки ще повишат ефективността и ще намалят бюрокрацията. Така дигиталната държава ще се превърне от обещание в ежедневна реалност – достъпна, прозрачна и предвидима. В съответствие с целите на програмата „Цифрово десетилетие до 2030“ в областта на общественния сектор се предвижда всички ключови обществени услуги да бъдат напълно достъпни онлайн, да се осигури широко използване на цифрова идентификация от гражданите и бизнеса, както и развитие на оперативно съвместими и интегрирани публични платформи, които гарантират сигурен, единен и ефективен достъп до административни услуги в рамките на целия Европейски съюз.

Киберсигурност С разрастването на дигиталните услуги и инфраструктурата, киберсигурността ще бъде критичен приоритет. Създаването на национални центрове за защита на данни, системи за ранно предупреждение при киберзаплахи и реагиране при инциденти ще формират ядрото на новата защита. Киберсигурността ще бъде не само технологично предизвикателство, но и културна задача – чрез обучения, етични стандарти и информираност на потребителите. Частният сектор ще бъде активен партньор в създаването на „дигитален имунитет“ – от финансовите институции до здравните платформи, всички ще бъдат включени в общата рамка за устойчивост срещу цифрови рискове.

Дигитална икономика Икономическият растеж през следващите десетилетия все по-тясно ще бъде свързан с дигиталния сектор. България има потенциал да се утвърди като регионален център за развитие на софтуер, износ на дигитални услуги и платформи с висока добавена стойност. Насърчаването на стартъпи, създаването на ИТ хъбове в различни региони и въвеждането на облекчени регулации за иновационни компании ще създадат благоприятна среда за предприемачество и технологично обновление. Успоредно с това, ще се насърчава цифровизацията на традиционните сектори – индустрия, земеделие,

логистика – така че цялостната икономика да се възползва от предимствата на цифровия преход. Следва да се насочи вниманието към мерки за повишаване на основния цифров интензитет в малките и средни предприятия както и увеличаване на дела на предприятията, използващи облачни услуги, големи информационни масиви и изкуствен интелект

Интелигентни градове и села Концепцията за интелигентни населени места ще се развива както в големите градове, така и в селските райони. Внедряването на умно осветление, дигитално управление на трафика, интелигентно събиране и управление на отпадъци, както и автоматизирани комунални услуги ще повиши качеството на живот и ще намали разходите на общините. Технологиите ще позволят по-добро планиране, управление на ресурси и взаимодействие с жителите. Дигиталното село няма да бъде утопия, а практическа реалност, в която иновациите достигат до всяка точка на територията чрез достъпна и надеждна инфраструктура.

Телекомуникационна инфраструктура За да се осъществи тази трансформация, ще бъде необходимо мащабно инвестиране в телекомуникационна инфраструктура. Развитието на фиброоптични мрежи, внедряване на сателитни връзки и разширяване на облачните услуги ще създадат основата за гъвкава, мащабируема и устойчива дигитална среда. Тези елементи ще осигурят не само капацитет, но и устойчивост на натоварвания, както и възможност за динамична адаптация към технологичните промени. Облачните платформи ще се използват не само в частния сектор, но и за държавни услуги, осигурявайки достъп, сигурност и ефективност.

Регионална свързаност България ще укрепи своята роля като част от европейското дигитално пространство чрез развитие на трансгранични ИКТ мрежи и участие в инициативи за свързване на цифровите хъбове в региона. Това ще улесни свободния поток на данни, ще подобри съвместимостта на услугите и ще отвори нови възможности за сътрудничество.

Цифровизацията ще бъде в основата на всички сектори и ще определи конкурентоспособността на страната през 21-ви век. Универсалният достъп, киберсигурността и дигиталната грамотност ще формират триъгълника на приобщаващата трансформация, цифровият преход следва да допринесе и за постигане на европейските цели, включително 90 % от МСП да имат основен цифров интензитет и 75 % от предприятията да използват облачни услуги, големи информационни масиви и изкуствен интелект; Инвестициите в ИКТ инфраструктура и умни технологии ще стимулират икономическия растеж и общественото развитие.

7. Икономическа политика

Българската икономика премина през значителна трансформация през последните десетилетия, но остава уязвима поради зависимост от външни пазари и регионални дисбаланси. Периодът 2026–2040 г. ще изисква *диверсификация, иновации и териториално балансирано развитие*.

Основни насоки и прогнози за периода 2026 г. – 2040 г.:

- *Регионално балансирано развитие*: Насърчаване на икономически активности извън София чрез индустриални зони и фискални стимули.
- *Зелена икономика*: Подкрепа за предприятия в сектора на кръговата икономика, биоикономика и екотехнологии.
- *Индустриална модернизация*: Инвестиции в автоматизация, роботика, ИИ и дигитална трансформация.
- *Малки и средни предприятия (МСП)*: Достъп до финансиране, административна подкрепа и обучителни програми.
- *Туризм с висока добавена стойност*: Развитие на здравен (балнео-, СПА и уелнес, таласотерапевтичен и медицински туризъм), културен (културно-исторически,

фестивален, събитиеен и творчески туризъм, религиозен и поклонически туризъм, кулинарен и винен туризъм), градски, планински туризъм, еко- и селски туризъм, MICE..

- *Стартиращи и иновативни компании:* Подкрепа за ИТ, биотехнологии, финтех и зелени иновации.
- *Трудова мобилност и образование:* Свързване на образованието с нуждите на пазара на труда, дуални системи.
- *Трансгранична икономика:* Икономически коридори със Сърбия, Румъния, Турция и Гърция.
- *Икономическа устойчивост:* Диверсифициране на износа и минимизиране на външни икономически шокове.

В следващите петнадесет години България ще бъде изправена пред предизвикателството да изгради по-устойчива, иновативна и регионално балансирана икономика. След десетилетия на пазарни трансформации, присъединяване към Европейския съюз и отваряне към външни пазари, икономиката на страната показва устойчив ръст, но остана уязвима поради висока външна зависимост, демографски натиск и неравномерно развитие между столицата и останалите региони. Политиката в периода 2026–2040 г. ще трябва да адресира именно тези структурни слабости чрез активна държавна намеса, интелигентно планиране и дългосрочни инвестиции в човешки капитал, технологии и инфраструктура.

Регионално балансирано развитие Един от най-съществените приоритети ще бъде преодоляването на териториалните икономически дисбаланси, които в продължение на години концентрираха инвестиции и заетост в София и няколко други големи центъра, оставяйки значителни части от страната слабо развити и демографски обезлюдени. Стратегията за балансирано развитие ще включва създаването на нови индустриални зони в Северозападна България, Родопите и Странджа, както и прилагането на фискални и регулаторни стимули за привличане на инвеститори в по-малките общини. Целта няма да бъде просто механично разпределение на ресурси, а създаване на жизнени регионални икономики, които генерират добавена стойност, заетост и социална стабилност на местно

ниво. Важно условие за регионално балансирано развитие е качеството на връзките между областните центрове, индустриалните зони, логистичните ядра и транспортните изходи на страната. Подобряването на междубластната свързаност създава предпоставки за по-широк достъп до пазара на труда, за по-добро използване на специализирани кадри и за по-балансирано разпределение на икономическата активност в рамките на регионите.

Зелена икономика и устойчив растеж Преходът към зелена икономика ще бъде неотменима част от икономическата трансформация на страната. Очаква се нарастваща подкрепа за предприятия, които работят в областта на кръговата икономика, екотехнологиите и биоикономиката, включително тези, които използват природни ресурси устойчиво или произвеждат продукти с нисък въглероден отпечатък. Зеленият преход ще бъде не само екологично необходим, но и икономически рационален, тъй като ще създаде нови работни места, ще стимулира технологични иновации и ще подобри достъпа на българския бизнес до европейско финансиране и нови пазари. Дългосрочната цел ще бъде съчетание между икономически растеж и опазване на околната среда – модел на развитие, който гарантира устойчивост за бъдещите поколения.

Индустриална модернизация и цифровизация Модернизацията на българската индустрия ще бъде водеща линия в икономическата политика, като основното внимание ще бъде насочено към технологичната трансформация на производствения сектор. Автоматизацията, роботиката, изкуственият интелект и внедряването на „индустрия 4.0“ ще бъдат не просто инструменти за повишаване на ефективността, а и път към подобряване на международната конкурентоспособност на българската икономика. Важен акцент ще бъде и дигиталната трансформация на малките и средните предприятия, които имат ключово значение за икономиката, но често изостават по отношение на технологичното развитие. Подкрепата за тях ще включва достъп до финансиране, обучения, цифрова инфраструктура и намаляване на административната тежест.

Подкрепа за малки и средни предприятия Политиката спрямо малките и средните предприятия ще бъде поставена в центъра на икономическото обновление. Този сектор, който осигурява голяма част от заетостта и предприемачеството в страната, ще получи

засилена институционална и финансова подкрепа. Осигуряването на достъпни кредитни линии, програми за насърчаване на износа и участие в иновационни клъстери ще спомогне за излизането на МСП от периферията на икономическата система. Наред с това, ще се развиват центрове за бизнес подкрепа, които ще предлагат консултации, обучение и насърчаване на технологичен трансфер. Стимулирането на предприемачество ще бъде приоритет в политиките за регионално развитие и заетост.

Туризм с висока добавена стойност: Развитие на здравен (балнео-, СПА и уелнес, таласотерапевтичен и медицински туризъм), културен (културно-исторически, фестивален, събитийен и творчески туризъм, религиозен и поклонически туризъм, кулинарен и винен туризъм), градски, планински туризъм, еко- и селски туризъм, MICE.“.

Туристическият сектор ще бъде реформиран и надграден така, че да премине от количествен към качествен модел на развитие. Вместо да разчита изключително на масов туризъм и сезонни потоци, България ще се стреми да развие специализирани форми на туризъм с по-висока добавена стойност, като здравен, културен, градски, планински туризъм, еко- и селски туризъм, MICE. Това ще изисква подобрение на туристическата инфраструктура, маркетинг, свързаност и повишаване на стандартите на обслужване, както и национални политики в областта, за да се постигне диверсификация в предлаганите продукти. Необходимостта от адаптиране на туристическия продукт на страната и регионите към динамичните промени на световния туристически пазар, необходимостта от адаптиране на продуктите и услугите към промените в климата, намаляване на въглеродния отпечатък на туристическите предприятия, прилагане на мерки за енергийна и ресурсна ефективност и принципите на кръговата икономика, както и нуждата от подготовка и задържане на младите хора за работа в сектора Цифровизацията ще бъде ключова за управлението на туристическия капацитет, популяризацията на малко познати дестинации и създаването на персонализирани туристически преживявания.

Стартиращи и иновативни компании Стартиращите и високотехнологични компании ще бъдат двигател на икономическата динамика през следващите десетилетия. Подкрепата за

екосистемата от стартъпи ще обхваща сектори с висока добавена стойност като информационни технологии, биотехнологии, финтех и зелени иновации. Ще се създадат условия за достъп до рисков капитал, подкрепа чрез инкубатори и акселератори, както и улеснени административни процедури за създаване и развитие на иновативни компании. Стимулирането на научноизследователска дейност и сътрудничеството между университети и бизнес ще играят важна роля в изграждането на устойчива иновационна екосистема.

Трудова мобилност и образование Свързването на системата на образованието с нуждите на пазара на труда ще бъде от решаващо значение за икономическата адаптивност и социалната стабилност на страната. Дуалното образование, при което обучението се провежда едновременно в училище и на работното място, ще бъде разширено, особено в техническите и инженерните професии. Ще се създадат регионални центрове за професионално обучение, насочени към младежи, безработни и възрастни в преход към нова заетост. Трудовата мобилност, както вътре в страната, така и през граница, ще бъде улеснявана чрез дигитални платформи, съвместими квалификации и сътрудничество с други страни от региона и ЕС.

Трансгранична икономика Регионалната икономическа свързаност ще играе все по-важна роля за позиционирането на България в международната икономическа среда. Развитието на трансгранични икономически коридори със Сърбия, Румъния, Турция и Гърция ще създаде нови възможности за търговия, логистика и съвместни инвестиции. Инфраструктурните проекти в тези зони ще бъдат допълнени от административни облекчения и дигитални платформи за трансгранично сътрудничество. По този начин страната ще затвърди ролята си на кръстопът между Европа, Азия и Близкия изток.

Икономическа устойчивост В основата на цялостната икономическа стратегия ще стои стремежът към устойчивост и дългосрочна стабилност. Диверсификацията на износа по пазари и сектори ще бъде основен инструмент за ограничаване на риска от външни икономически шокове и зависимост от ограничен брой външни партньори. България ще

трябва целенасочено да разширява своята експортна география извън рамките на Европейския съюз, чрез активна търговска дипломатия, участие в международни панаири и двустранни икономически споразумения с бързоразвиващи се региони като Близкия изток, Азия и Африка. Наред с това, ще се постави акцент върху секторна балансираност, така че икономиката да не бъде прекалено зависима от няколко водещи индустрии. Развитието на нови сектори с висока добавена стойност – като възобновяеми енергийни технологии, биоинженеринг, дигитални услуги и интелигентно производство – ще разшири основата на икономиката и ще намали нейната циклична уязвимост. Финансовата устойчивост също ще бъде приоритет – чрез разумно управление на публичните финанси, устойчив дълг и засилване на вътрешните източници на растеж, включително вътрешното потребление и местните инвестиции. Устойчивостта ще има и социално измерение – чрез гарантиране на икономическа приобщеност, достъп до трудов пазар за уязвими групи и минимизиране на неравенствата между региони и социални слоеве. Така икономическата политика няма да бъде насочена само към темпове на растеж, а към неговото качество и трайност – като се изгражда икономика, устойчива не само на пазарни сътресения, но и на климатични, демографски и технологични промени.

Икономическата политика на България трябва да отговори на нуждата от устойчивост, иновации и социална кохезия. Чрез подкрепа за МСП, зелени технологии и регионално развитие се цели по-конкурентна и балансирана икономика. Стратегическият фокус върху човешкия капитал и цифровизацията ще определи бъдещото икономическо лидерство на страната.

8. Транссекторни предизвикателства за периода 2026 – 2040 г.

Пространственото и регионалното развитие на България през периода 2026–2040 г. ще се осъществява в условията на значителни социално-икономически, екологични и технологични промени, както на национално, така и на европейско и глобално ниво.

Анализът на секторните политики ясно показва, че бъдещите предизвикателства не могат да бъдат разглеждани в изолация – те са дълбоко взаимосвързани и изискват *цялостен, интегриран и дългосрочен подход*.

Устойчивостта на териториалното развитие вече не зависи само от инвестиции в инфраструктура или отделни индустрии, а от способността на страната да *реагира координирано на комплексни процеси* – демографски срив, климатична нестабилност, урбанизационен натиск, социални неравенства и технологични неравновесия.

Територията следва да се разглежда като ресурс с различни функции, потенциали и ограничения. Наличието на значителни териториални различия между Северна и Южна България, между столичния регион и периферията, между големи градове и изоставащи общини, изисква актуализиран интегриран подход към териториалното развитие – такава, която не се основава само на конкуренция между територии, а на сътрудничество и взаимна допълваемост.

В този контекст, обобщените изводи по-долу не просто констатираат настоящи проблеми, а очертават посоки за дългосрочни политики, които да бъдат заложени в новата Национална концепция за пространствено развитие на България (2026–2040). Те подчертават нуждата от териториална справедливост, интелигентно управление на ресурсите и висока адаптивност на институциите.

Ключови изводи и посоки:

- *Демографска стагнация и обезлюдяване:* България е изправена пред задълбочени демографски предизвикателства – застаряващо население, ниска раждаемост и силна външна миграция. Необходимо е интегриране на демографската политика в пространственото планиране – чрез стимули за заселване в стратегически райони, подкрепа за семейства, преференции за млади специалисти в малки и средни градове;

- *Инфраструктурни дефицити:* Неравномерното развитие на транспортна, енергийна, цифрова и социална инфраструктура води до ограничена достъпност и по-слаба интеграция на част от регионите. Новата концепция трябва да приоритизира териториалната свързаност и достъп до базови услуги чрез целенасочени инвестиции, с фокус върху Северна България, Родопите и граничните зони;
- *Засилен моноцентризъм:* Прекомерната концентрация на население, капитал и иновации в столицата задълбочава регионалните неравенства. Препоръчва се изграждане на полицентрична система чрез регионални хъбове – Варна, Пловдив, Бургас, Русе, Стара Загора и Велико Търново – и тяхното свързване с по-малки градове;
- *Хаотична урбанизация и липса на териториален контрол:* Разрастването на градовете често се случва без стратегическо планиране – води до загуба на зелени площи, пренатоварване на услуги, социална сегрегация. Изисква се въвеждане на пространствена регулация с ясни граници на урбанизирани територии, нови инструменти за управление на градски растеж (зелени пояси, реконверсия на индустриални зони и др.);
- *Завземане на земеделски земи за неземеделски нужди:* Липсата на контрол при смяна на предназначение на земи води до деградация на селскостопанските територии. Необходимо е въвеждане на механизми за опазване на плодородните зони чрез териториално планиране, регулаторни ограничения и прилагане на принципа „нетна загуба на земеделски площи – нула“.
- *Липса на териториално интегрирани политики:* Често отделните секторни политики се прилагат фрагментирано, без да се отчита териториалният контекст. Националната концепция за пространствено развитие 2026–2040 г. трябва да въведе

интегрирано териториално планиране, основано на ГИС, прогнозни сценарии и активно участие на регионалните и местните власти.

Въпреки предизвикателствата, България разполага със стратегически ресурси – благоприятни природо-географски условия, природно разнообразие, културно наследство, сравнително развита ИКТ инфраструктура. Това предоставя възможности за развитие на устойчив туризъм, дигитална икономика, агроиновации и междурегионално сътрудничество.